

nebo anarchisty, to jest myšlenka, k níž by měl být doveden každý rozumný, myslivý a spořivý politik, stojící jinak na stanovisku soukromého vlastnictví a hospodářského liberalismu.

Myslete chvíli s tužkou v ruce, prosím.

Máme zákon o nuceném knihovnictví, podle něhož každá po-
někud lidnatější ves *musí* mít svou veřejnou knihovnu, složenou
nevím z kolika, ale jistě z několika set doufejme že dobrých
nebo aspoň obstojných knih. A takových obcí, povinovaných
mít a vydržovat veřejnou knihovnu, jsou v republice Českoslo-
venské jistě desetitisíce. Nuže, nemohl by stát koupit dobré
knihy, jež by byly určeny pro takové knihovny, přímo od autorů,
dát je vytisknout ve svých tiskárnách a prodávat je pak za vý-
robní cenu oněm veřejným knihovnám? Nemyslíte, že by se tím
ušetřily miliony, které takto shrábnou soukromníci, nakladatelé,
podnikatelé, překupníci, tiskaři, průmysloví a obchodní kapi-
talisté?

Ovšem, s literárním vyvlastňováním bych neradil začínat
u dědoušků z IV. třídy České akademie. Z těch energie tvořivá,
měli-li kdy jakou, vyprchala již dávno do prostorů nebeských!
A mohlo by se snadno přihodit, že by se vyvlastňovalo něco, co
vůbec nestojí za to, aby bylo vlastněno, co nestojí za to, aby
vůbec vzniklo... Nýbrž s autory mladými, řeknu třiceti až čty-
řicetiletými nebo dvaceti až čtyřiceti nebo padesátiletými. Být
ministrem národní osvěty, vybral bych z těchto mladých deset
nebo dvacet nejlepších, dal jim po padesáti nebo šedesáti tisících
korun roční renty a za to dostal bych od nich darmo všechno, co
napíší. Není pochyby, že bych měl do deseti nebo dvaceti let
alespoň mandel, ne-li kopy výborných knih, které by byly zla-
tým nádobičkem v almárce každé veřejné knihovny. A pořídil
bych takovou znamenitou poličku jistě levněji, než budou-li se
kupovati drahé ctihodné a uznané koženosti různých akade-
mických slovností od lichvářských nakladatelů za dnešní
nestoudné ceny, které měly již dávno dovést zdražovatele na
Pankrác nebo na Bory.

Přesto, že se snaží p. Dyk přesvědčiti mne i jiné o oprávněnosti
nacionalismu svého i svých komilitonů prostředky úměrnými
svému ideálu, to jest zvetšelými a ošuntělými, urážkami a sni-
žováním, pokládám i nadále jeho nacionalism nejen za žalostnou
antikvitu, nýbrž i za něco *škodlivého národu*, za něco, co jest
schopné vrhnouti nás na desetiletí nazad a zdržeti zdravý vývoj,
který *logikou věci* jest na postupu v celé Evropě.

Nacionalism jeho i jeho komilitonů jest mně něco, co ohrožuje
povážlivě zdraví národní duše. Neboť neznám nic horšího než
penězokazectví hodnot: učiti viděti v něčem hrdinství a sílu, co
jest slabošství a v nejlepším případě jen křeč a její nemohouc-
nost.

Český nacionalism měl a musil míti sympatie a úctu každého
čestného ducha v době naší politické a státní závislosti a po-
roby: v době monarchie rakouské. Neboť tenkrát stálo za ním
přirozené právo a právní zdraví: pravda skutečnosti; a stál proti
prolhanému, zkorumpovanému kdysiprávu psanému. Tenkrát
řady lidí, jimž upíralo toto taképrávo a lži právo nárok na boží
slunce a vzduch, nárok na čestnou důstojnou existenci lidsky
národní, vrhaly se s obnaženou hrudí a holýma rukama proti
bajonetům četnickým a vojáckým; a pohled na ně byl krásný:
pravda skutečnosti proti mlze a strašidlu lži a sofistiky právní!
Nepsané, ale skutečné proti psanému, avšak neskutečnému!
To byl nacionalism našich dědů a otců, nacionalism i naší gene-
race za rakouské monarchie. Odboj, ale ne odboj proti právu,

nýbrž odboj *pro právo*, vyšší, pravdivější, nepsané: v zkažených a zvrhlých poměrech veřejnoprávních nebylo jiného východiska mimo tento paradox.

Ale dnes? Dnes, kdy jest naše národní bytí zabezpečeno státem, spoustou zákonů psaných a tištěných, kdy náš jazyk jest dokonce státním jazykem, kdy za námi stojí bajonety četnické a vojenské, po případě se vytáhnou i děla na naši ochranu? Dnes, kdy náš národ je státní národ a může prostě, kdykoli se mu zachce, vtěliti svou vůli v zákon a právo? Kde tu je jaká statečnost, kde tu je jaké hrdinství?

Pan Dyk měl, nemýlím-li se, nedávno v Národních listech noticku, v níž varoval před tím, aby se lidu nebrala víra v právo. „Po právu-li se tak děje?“ citoval tehdy z Bezruče.

Nuže! Tuto otázku měl obrátiti na instituci, která rozhodovala o zaboru Stavovského divadla. Není pochyby, že občanské právo jest v republice totéž, jako bylo v Rakousku, že tedy ten, kdo byl držitelem něčeho za Rakouska, jest jím i za republiky; a tedy že ředitel Kramer byl držitel Stavovského divadla a měl býti ve své držbě chráněn. Všecko, co bylo možno žádati, bylo, aby Stavovské divadlo bylo vráceno svému určení, kterým bylo a jest pěstování dramatického umění českého v *zeměpisném pojmu toho slova*. „Patriae et Musis“ — tehdy v době vzniku jeho rozumělo se vlasteneckým uměním umění, které vzniká a se vyvíjí *v hranicích českého království*, ať německého, ať českého jazyka. Mělo býti tedy žádáno se stanoviska veřejnoprávního, aby ředitelství Kramrovo hrálo česky a německy, aby svou scénu rozšířilo na scénu *dvojjazyčnou a dvojnárodní*; aby vedle slova německého bylo slyšáno z této scény i slovo české ve hrách českých. To by bylo nejen právní, to by bylo i dobře internacionální: významný krok do budoucnosti a víc než krok: most do budoucnosti. Nevím, proč by neměla býti v Praze scéna, na níž bych mohl vidět jednoho dne třeba Hauptmannovy Tkalce a druhého dne Dvořákova a Klímova Matěje Poctivého, a víc: jeden večer Matěje Poctivého německy hraného a druhý večer třeba Werfla nebo Kaisra česky hraného! To by byla opravdu

praktická propaganda českého i německého umění, soutěž, v níž by se třibila soudnost divákova; víc: v níž by se šířila jeho duše a rostla jeho lidská hrud! To by byla pak „*dílna lidskosti*“, již má býti pravé umění a které jest nám právě dnes tolik třeba!

Nacionalism jest něco, co dožilo s Rakouskem; nebyl tehdy negativní, ale stal by se dnes osudně a nutně záporný a lživý. Logika věcí, dráhy růstu příštího jsou dnes zcela jiné: a co bylo vývoj včera, může býti a jest skutečně dnes reakce a krnění. To, čemu říkal Palacký *světová centralisace*, jest dnes na postupu a díky bohu, že jest na postupu. Sdružování národů i lidí, hustší síť životných svazků a přediv a tkání mezi nimi, srůst jejich i vrůst jejich ve vyšší lidskou jednotu! Palacký když postřehl tento veliký všelidský zákon organizační, byl jím tak ohromen a udiven, vzplál láskou k němu tak vášnivou, že odsunul do pozadí svůj nacionalism a žádal pak výslovně, aby byl uveden v soulad s tímto vyšším zákonem obecně lidským. Byl snad Palacký špatný Čech a špatný milovník svého národa proto? Má někdo odvalu to tvrdit? Naopak: v hrdlo by lhal. Lidská a charakterná velikost duše Palackého projevila se zde tak ryze a jasně, že nebude možno nezachvěti se láskou a obdivem k němu ani po staletích!

A *kdy* tak soudil? Před desetiletími a dvacetiletími! Jak by soudil teprve *dnes*, po vražedné válce světové?! Řekl by si: čím může býti toto příšerné dějství neospravedlněno, ale aspoň pochopeno a vykoupeno? Ničím jiným, než že má v plánu prozřetelnosti nějaké poslání. A jaké jiné než *sblížiti národy přes všechny hrůzy, ano právě jimi!* Je-li vůbec možno nepravím ospravedlniti, ale alespoň pochopiti války, jest to možno jen tak, že konec konců, přes všecko, sblížíjí národy, kteří spolu bojovali. To jest ta světlá molekula v temném moři zoufalství, hrůzy a bíd; to jest to teskné dostiučinění theorii obecné relativity, podle níž není naprostého zla, nic absolutně špatného.

Prožíváme právě nyní v Evropě významnou chvíli, kdy tato jasná světlá molekula se vybavuje z masy tmy a strastí. Přes všecko a všemu navzdory: solidarita mezi národy zvolna, ale

bezpečně se probíjí na povrch, jest zvolna, ale určitě pojmána a chápána jako životní nezbytnost. Šíří se poznání, že nemůže prosperovati Evropa, bude-li v ní nějaký národ nebo stát pošlapán a udupán: prosperita celku žádá si prosperity všech složek, které skládají celek. Toto pochopení, stále rostoucí, jest ta *logika věcí*, o níž jsem výše mluvil. Může se jí stavěti napříč český duch? Neměl by naopak hledat a nalézat své poslání v tom, aby jí ze všech sil napomáhal?

Havlíček svým trpce humorným způsobem mluvil o *hlouposti mezi národy*, rozšklebené hlouběji než propast mezi horami. Tuto propast šíří nacionalism, zasypává internacionalism. Dnes není nejmenší pochyby o tom, kde má býti místo každého dobrého Čecha, který zná českou tradici a rozumí strašlivé řeči přítomnosti. Kdo šíří tuto propast, ne, kdo jen nečinně k ní přihlíží a jí nezasypává a neučenšuje, připravuje příští válku, která bude o to větší než minulá válka světová, oč byla tato válka větší než poslední její světová předchůdkyně; jest spoluvinen na příští strašlivého kataklysmatu, jehož první mlhavé předzvěsti a nápovědi stoupají již z propastí a hlubin pekelných: postřehuje je již zrak, který chce a umí vidět.

Měšťákovi se člověk konečně nediví. Válka znamená *mu nejlepší obchody, jaké se dají myslit*. Vydělává přímo i nepřímo. Bohatne, jak jiní, nešťastní a ubozí, chudnou, ožebračují se, umírají. Dodává armádě střelivo, potravu, boty, oděv, výzbroj... všecko až do těch rýčů a lopat, kterými se zahrabávají mrtví v šachtách; obchoduje s přítelem i nepřitelem, kupuje od jednoho a prodává druhému. Jeho pravice opravdu neví, co činí levice, a vice versa; všecko prospívá jeho břichu a nic nepohne jeho svědomím dávno v tuku utonulým. Nepohodlná luza zůstane na bojišti a i to je politický zisk pro měšťáka: na chvíli přijde i v politice k slovu tak hlasitému, jak nepřišel před válkou. Žije a tyje do slova a do písmene z mrtvých, kteří tam zůstali. Ty legie zbohatlíků, které se vynořily všude po válce, pijí své šampaňské do slova a do písmene z lebek ne cizího, ale svého národa, povražděného a rozsetého po bojištích. Jim

tedy nikterak nevadí, objeví-li se někde vzdálenější nebo bližší předzvěst války. Naopak: v skrytu duše vítají ji radostně jako naději snadných zisků, jako osvěžení obchodní tišiny a mrtviny, jako příliv nového zlata do vyschlých pokladen.

Měšťákovi se tedy konec konců nedivíš: jest zaslepený a otupělý modloslužebník zlata. Ale čemu se divíš, jest to, že se může v jeho čelo stavět básník a filosof.